

UNELE ASPECTE TEORETICO-DIDACTICE ALE DOCTRINEI PROFESORULUI EUGENIU COȘERIU

ANATOL CIOBANU*

Text preluat din vol. *Un lingvist pentru secolul XXI*, Chișinău,
Editura Știința, 2002, p. 39–44.

Se știe că profesorul Eugeniu Coșeriu a manifestat (și pe bună dreptate) o atitudine critică față de glosematica lui Hjelmslev și față de postulatul lui Saussure că „limba este formă, și nu substanță”. Cu toate acestea, prof. E. Coșeriu nu respinge totalmente opinia lui Hjelmslev, ci caută să-i găsească interpretări adecvate. Lingvistul N.C.W. Spence reproduce această opinie a lui Coșeriu (cu trimitere la lucrarea *Forma y sustancia en los sonidos del lenguaje*): „Afirmația că limba «este formă, și nu substanță» este fie evidentă, fie greșită, fie constituie o convenție semantică pură. Afirmatia este evidentă în cazul în care înseamnă că «limba» nu este în întregime materială; este greșită, dacă înseamnă doar că denumirea de «limbă» este formă «goală», lipsită de însușirea substanțialității, și este o convenție semantică, dacă înseamnă doar că denumirea de «limbă» i se atribuie unei colecții de forme, considerate fără referire la însușirile «substanțiale», care constituie formele înseși” (Spence 1996: 11).

Atitudinea tolerantă față de opiniile colegilor, prof. Coșeriu căuta s-o inspire și discipolilor săi, îndemnându-i la înțelepciune, rațiune, îngăduință, respect față de lingvistica tradițională. Firește, știința nu stă pe loc, se dezvoltă, unele lucruri se învechesc, unele postulate nu mai funcționează, dar asta încă nu înseamnă că aceste teorii lingvistice trebuie aruncate la coș. Prof. Coșeriu notează: „toate teoriile, dacă sunt sincere și dacă nu sunt de rea-credință, toate se bazează pe aceeași cunoaștere intuitivă, originară și, deci, toate spun lucrurile așa cum sunt, cel puțin dintr-o anumită perspectivă. Toate conțin cel puțin un sâmbure de adevăr” (Coșeriu 1993: 18). Mai departe, în același spirit, savantul precizează: „Nici o greșeală nu este numai greșeală, ci și greșelile conțin ceva, cel puțin o intenție de adevăr, și datorită

---

* Universitatea de Stat, Chișinău, Republica Moldova.

noastră, când interpretăm, este tocmai să interpretăm în sensul adevărului, nu să criticăm pur și simplu, că asta nu ne duce la nimic. Să criticăm faptele care sunt deviate, care sunt greșeli, și să vedem ce se află într-o teorie, într-un mod de a vedea totuși un sâmbure de adevăr, chiar dacă tot restul trebuie să-l respingem. În loc să respingem toate celelalte teorii, să le acceptăm pe toate în măsura în care totuși «spun lucrurile așa cum sunt» (*ibidem*: 16).

Cele citate mai sus fac parte din principiul antidogmatismului, unul dintre cele cinci principii filozofico-lingvistice ale omagiatului de acum, și anume: *principiul obiectivității*, *principiul umanismului*, *principiul tradiției*, *principiul antidogmatismului* și *principiul utilității practice*. Poziția tolerantă a marelui savant este foarte instructivă, mai ales pentru cercetătorii mai tineri, care sunt tentați deseori să nege, să dezaprobe, să repudieze chiar totul ce a fost făcut până la ei, ce a fost gândit până la ei, adică tradiția. E semnificativ faptul că termenul *tradiție* (*gramatică tradițională*, de pildă) a devenit sinonim cu ceva negativ, învechit, rutinar, regresiv, conservator și chiar înspăimântător.

Răspunzând parcă unor tineri afectați de virusul grandomaniei și „originalității” în științele umaniste, tineri care, *per absurdum*, consideră că lucrările predecesorilor nu prezintă nici o valoare științifică, iar ale lor sunt pline de originalitate și importanță, prof. Coșeriu observa: „Originalitatea nu constă în a spune prostii noi, ci în a admite și adevăruri vechi, vechi chiar de sute și mii de ani, și de a le utiliza într-o sinteză nouă, cât mai adecvată, cât mai apropiată de realitatea obiectului” (*ibidem*: 17).

Discutând mai pe larg problema tradiției în cercetare, prof. E. Coșeriu face următoarea distincție: „Dacă oamenii au fost întotdeauna inteligenți și și-au propus aceeași cunoaștere a acelorași obiecte, aceleași scopuri în crearea însăși a obiectelor, atunci trebuie să căutăm în tradiție (tocmai) aceste atitudini, această recunoaștere a scopurilor și a principiilor, atât în cadrul obiectelor culturii, cât și în cadrul științelor culturii” (*ibidem*: 15).

În reflecțiile sale asupra problemei tradiției, profesorul Coșeriu se sprijină pe opinia celebrului și longevivului lingvist spaniol Ramón Menéndez Pidal: „în cultură totul este mai întâi tradiție și apoi, în cadrul tradiției, fapte noi și revoluționare” (*ibidem*). Comentând acest adagiu al lui Pidal, Eugeniu Coșeriu constată: „Eu, mergând ceva mai departe, însă nu mult mai departe, observ: cine spune numai lucruri noi, nu spune nimic, fiindcă noutatea adevărată, afectivă, în științe și în cadrul culturii, în general, este o noutate care își are rădăcinile ei în tradiție și care nu disprețuiește ce s-a făcut până acum, fiindcă este o manifestare de orgoliu satanic faptul de a spune: Vin eu și aranjez lucrurile; tot ce s-a făcut până acum, tot ce s-a gândit până acum au fost numai prostii. Asta înseamnă a disprețui toată lumea, de la origini și până în prezent, și a nu recunoaște că toți oamenii au vrut să spună adevărul, să spună lucrurile așa cum sunt. Și dacă au greșit – și fără îndoială că au greșit –, au greșit numai din această limitare esențială a omului și a științelor noastre, pentru faptul că se aflau într-un anumit moment

istoric și pentru că priveau lucrurile dintr-o anumită perspectivă, din care nu puteau ieși” (*ibidem*: 10).

Așadar, trebuie să fim de acord cu Victor Hugo, care scria în *Post-scriptum de ma vie*: „Știința spune despre toate primul cuvânt, dar niciodată ultimul”.

Ca un exemplu elocvent în susținerea celor spuse poate servi tendința multor alcătuitori de gramatici pentru licee (și nu numai) de a nu recunoaște existența verbelor semiauxiliare (de mod și de aspect) și, în consecință, a predicatului verbal compus sau binomic, format din asemenea semiauxiliare plus un verb de bază (la conjunctiv, infinitiv, supin) de tipul: *vreau să cânt, încep a cânta, termin de citit*; fr. *je veux chanter, je commence à chanter, je termine de lire* etc. Semantica este abandonată în mare măsură în favoarea sintaxei, punându-se pe primul plan forma gramaticală, după principiul: fiecare verb la mod personal generează un predicat, iar fiecare predicat stă la baza unei alte propoziții (deci în binomul V1 (să) + V2 (*vreau să cânt*) sunt două verbe la moduri personale, adică două predicate și două propoziții). Se neglijează completamente faptul că verbele pot avea diferite ranguri, că uneori, aflat în anumite ocurențe, unul și același verb poate urca și coborî în rang, devenind auxiliar (de ex.: *am citit*), semiauxiliar (de ex.: *ia ce mai ai a lua*), copulativ (de ex.: *copilul are patru ani – e de patru ani*), predicativ (de ex.: *eu am o carte*).

Unii au desființat, au lichidat chiar și predicatul nominal în limba română, scriind că „nu există verbe copulative”. Într-un enunț ca *Ionel este elev*, substantivul *Ionel* e interpretat ca subiect, *este* – predicat și *elev* – complement direct. O asemenea analiză formalistă denaturează realitatea, nu ține seama de valența distributivă, combinatorică a verbului *a fi*, de semantică și de consituație. În cazul dat, „adevărurile vechi” (vorba prof. Coșeriu) sunt contestate, iar soluțiile noi propuse ne îndepărtează de realitatea fenomenului cercetat, de specificul lui.

*

În titlul comunicării noastre am anunțat că vom vorbi și de latura didactică a concepției filozofico-lingvistice a savantului Eugeniu Coșeriu. Ei bine, s-ar părea că un mare teoretician cum este prof. Coșeriu ar trebui să se ocupe numai de filozofia limbajului, de probleme pur teoretice, ocolindu-le pe cele practice, aplicative. În realitate însă nu este așa. Colosul basarabean aderă în privința acestei chestiuni la un alt colos, de data aceasta german, Gottfried Wilhelm Leibniz (1646–1716), care spunea: *Scientia quo magis theoretica, magis practica* („Știința, cu cât este mai teoretică, cu atât este mai practică”).

Pornind de la această idee, compatriotul nostru consideră cu tot temeiul că „savantul nu-și poate permite să rămână în turnul său de fildeș sau numai în comunitatea oamenilor de știință și să vorbească numai pentru comunitatea oamenilor de știință. În realitate, el vorbește pentru toți cei care s-ar putea interesa de aceleași fapte, iar cei care s-ar putea interesa sunt toți oamenii” (*ibidem*: 17).

Prof. Coșeriu pledează pentru accesibilitatea operelor de lingvistică (și nu numai!), pentru caracterul lor deschis: „Să nu scriem într-un fel în care alții nu

ne-ar înțelege; să luăm în serios toate interesele vorbitorilor cu privire la limbaj... pentru că limbajul funcționează *prin și pentru* vorbitori, nu *prin și pentru* lingviști! Tot ceea ce crede vorbitorul, tot ceea ce interesează pe vorbitor, trebuie să intereseze și pe lingvist, și lingvistul trebuie să plece de la ceea ce crede vorbitorul..." (*ibidem*: 18).

În această ordine de idei, trebuie să amintim că uneori întâlnim „studii” de minimă valoare științifică și, pe deasupra, scrise într-un stil alambicat și având o terminologie inadecvată, megafraze stufoase, fapt ce complică lecturarea și înțelegerea textului.

Menționăm cu satisfacție că prof. Coșeriu nu a trecut cu vederea problema în cauză, notând literalmente următoarele: „...să zicem așa încât să înțeleagă cât mai mulți. Pe când alți lingviști au crezut necesar să creeze o terminologie cu totul nouă, ca să fie coerentă, eu, dimpotrivă, mi-am propus în terminologie să întrebunțez cuvinte curente, din limba de toate zilele, și să le transform pe ele în termeni tehnici, însă păstrând semnificația lor de bază pe care o au în limbă” (*ibidem*: 17).

Merită să relatăm în mod expres că un teoretician de talia prof. Coșeriu rămâne un declarat apărător al cercetărilor cu un caracter aplicativ. Iată ce putem citi în studiul citat deja: „Se cuvine să avem interes pentru problemele practice, pentru problemele didactice ale limbii: nici un aspect practic, nici un aspect al lingvisticii aplicate nu e minor, nu e nedemn de interesul lingvistului!” (*ibidem*: 18).

Eugeniu Coșeriu consideră, pe bună dreptate, că o problemă practică de mare valoare, de care urmează să se ocupe toți lingviștii, este cea a exprimării corecte (verbale și scrise). Nu au dreptate acei filologi care minimalizează rolul unor studii de cultivare a limbii, considerând că un savant-lingvist trebuie să fie preocupat numai de probleme capitale, fundamentale pentru știința limbii.

Răspunzând acestor opinii tendențioase, autorul scrie: „S-a considerat [...] timp de un secol și mai bine că problema exprimării corecte, [...] a corectitudinii în limbă ar fi o problemă minimă, a diletanților [...], care n-ar putea interesa pe lingviștii serioși [...]. Dimpotrivă, problema exprimării corecte este foarte serioasă și [...] de teorie lingvistică serioasă și deci lingvistul are și el datoria să ia în studiu această problemă, care îl interesează pe vorbitor” (*ibidem*). Prof. E. Coșeriu se ocupă constant de unele aspecte ale corectitudinii lingvistice și chiar a scris o lucrare: *Problema exprimării corecte*, care-și așteaptă editorul.

Se știe că problema cultivării limbii și a corectitudinii lingvistice este deosebit de acută la noi, în Republica Moldova, unde pe parcursul a 55 de ani se atestă o diglosie stridentă între limba scrisă (literară) și cea vorbită (*langage parlé, vox viva*), cauzată de o masivă interferență lingvistică româno-rusă și de bilingvismul național-rus de tristă faimă. Evident, aceasta mai persistă.

Consider că toți lingviștii din Republica Moldova au datoria să facă investigații permanente în vederea corectitudinii (scrise și orale), pentru a ridica graiul la standardul limbii literare române sau „limbii exemplare” (după terminologia prof. Coșeriu).

Sunt sigur că și în problemele de cultivare a limbii, și în cele de politică lingvistică, în general, opera prof. E. Coșeriu ne va ajuta în continuare, pentru a putea salva tezaurul cel mai scump al națiunii – „limba noastră cea română”. Încheindu-mi expunerea, țin să subliniez încă o dată că prof. Eugeniu Coșeriu este o celebritate, iar fiecare lucrare a sa reprezintă o carte de câpătâi pentru lingviștii și filozofii de orice orientare, un foarte necesar *vademecum*.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Coșeriu 1993 = E. Coșeriu, *Principiile lingvisticii ca știință a culturii*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași” (Serie nouă), *Omul și limbajul său. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu*, Secțiunea a III-a, Lingvistică, t. XXXVII/XXXVIII, 1991–1992, Iași, p. 11–19.
- Spence 1996 = N.C.W. Spence, *Spre o nouă sinteză în lingvistică: opera lui Eugeniu Coșeriu*, în „Echinoc”, anul XXVIII, nr. 10–12, p. 10–13.

SOME THEORETICAL AND DIDACTIC ASPECTS OF THE COSERIAN CONCEPTION

ABSTRACT

Starting from Coserian critique of Hjelmslev and Saussure’s takes on language as mere form, and not substance, this article aims to present the Coserian approach on the argumentation line. In many ways it is the approach, the manner, or the tone that characterizes the research as scientific or unprofessional. An open-minded, tolerant attitude towards the arguments that differ from our own is highly advisable, as Coseriu taught his disciples. Critique must search for the truth, bearing in mind the fact that no well-intended perspective, and even no unintentional mistake, are completely devoid of a grain of truth. Coseriu stated five philosophic tenets, one of them being the general principle of avoiding dogmatism. The principle is even more educative nowadays, when many (usually young) researchers tend to reject tradition as a whole, relying exclusively on the state-of-the-art information. Or, as professor Coseriu put it, research is not about exclusively new finds, it is more about making good use of ancient-old truths, absorbed into new syntheses.

A particular case of unprofessional rejection of traditional knowledge (in a matter of verb syntax) is discussed in the second part of the article.

It is no coincidence that professor Coseriu got involved into many practical aspects of the cultural life of his native country, trying to put Moldovans on the right cultural track, after decades of distorting political pressures. He kept the practical issues in the highest esteem. In a country where the native Romanian language became the object of a sad and long fight, he wrote a book concerning the correct use of the language (which is still waiting for its publisher). He also recommended accessibility as a very important quality of a scientific discourse. If only the other linguists would take after his example and follow in his footsteps, the most valuable cultural asset of the country, i.e. the national language, would be properly safeguarded.

Keywords: *Eugenio Coseriu, doctrine, didactic aspects, traditional grammar.*